

مشخصات کلی طرح

طرح	شاخص بهای تولیدکننده
دایره مجری	شاخص بهای تولیدکننده
سال شروع	۱۳۶۹
راهنمای بین‌المللی	Producer Price Index Manual - ۲۰۱۰

تاریخچه

شاخص بهای عمده‌فروشی کالاها (WPI)^۱ یکی از قدیمی‌ترین شاخص‌های قیمت است که در اکثر کشورها تهیه می‌شد. این شاخص در ابتدا با هدف اندازه‌گیری تغییرات قیمت کالاهای مورد مبادله در بازارهای اولیه محاسبه می‌گردید که بر سنجش قیمت‌های دریافتی توسط تولیدکننده داخلی، واردکننده و یا صادرکننده در اولین مبادله تجاری متمرکز بود. تغییر در کانال‌های توزیع، وجود خلاهای عملی در دریافت اطلاعات، عدم هماهنگی و دیگر ضعف‌های موجود در برنامه مربوط به تعیین و اندازه‌گیری قیمت‌ها در صنایع در کنار توسعه علوم نظری در حوزه چگونگی تهیه شاخص‌های قیمت در بازارهای پیش از خرده‌فروشی، تغییراتی در تعاریف و محاسبه این شاخص پدید آورد و موجب شد شاخص دیگری تحت عنوان شاخص بهای تولیدکننده (PPI)^۲ جانشین شاخص بهای عمده‌فروشی کالاها (WPI) شود. بر این اساس محاسبه شاخص بهای تولیدکننده (PPI) در دستور کار مدیریت کل آمارهای اقتصادی قرار گرفت و برای اولین بار بر پایه سال ۱۳۶۹ و پس از آن در سال‌های ۱۳۷۶، ۱۳۸۳، ۱۳۹۰، ۱۳۹۵ و آخرین آن در سال ۱۴۰۰ مورد تجدیدنظر قرار گرفت و منتشر گردید. این شاخص در ایران، روند تغییرات قیمت‌ها را از دیدگاه تولیدکننده و خریدار در بخش‌های مختلف اقتصادی مانند کشاورزی، ماهیگیری، معدن، صنعت و خدمات نشان می‌دهد.

هدف اصلی

اندازه‌گیری تغییرات قیمت کالاها و خدمات عرضه شده در سطح تولیدکنندگان کشور

محصول اصلی

شاخص بهای تولیدکننده در ایران (PPI)

^۱ Wholesale Price Index

^۲ Producer Price Index

موارد استفاده شاخص بهای تولیدکننده

- مهمترین معیار سنجش تغییرات قیمت کالاها و خدمات تولید و عرضه شده در اقتصاد ایران
- تعدیل قراردادهای و حسابهای ملی
- پیش‌نگر شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (تورم مصرف‌کننده)
-

تعاریف و مفاهیم

تولیدکننده: اشخاص، بنگاه‌های اقتصادی و سازمان‌های دولتی و خصوصی که کالا و یا خدمتی را تولید و آن را به عمده‌فروش، خرده‌فروش، صنایع، مصرف‌کننده نهایی و یا بازار خارجی عرضه می‌دارند، تولیدکننده نامیده می‌شوند.

شاخص بهای تولیدکننده: شاخص بهای تولیدکننده تغییرات قیمت کالاها و خدمات تولید و عرضه شده توسط تولیدکننده به عمده‌فروشان، خرده‌فروشان، صنایع، مصرف‌کننده نهایی و یا خریداران خارجی را نشان می‌دهد.

قیمت عملی فروش: آخرین قیمت فروش کالا و یا خدمت در روز مراجعه یا روزهای نزدیک به روز مراجعه که بیشترین معاملات روی آن انجام گرفته باشد، قیمت عملی کالا و یا خدمت محسوب می‌شود. حال اگر هر یک از قیمت‌های رسمی یا آزاد حاکم بر معاملات باشد و داد و ستد براساس آن انجام گیرد همان قیمت، قیمت عملی فروش کالا و یا خدمت می‌باشد. به عبارت دیگر قیمت‌های عملی می‌تواند از دو گروه قیمت‌های رسمی و یا قیمت‌های بازار آزاد باشد.

مشخصات فنی طرح

روش آمارگیری

نمونه‌گیری

جامعه آماری

کلیه واحدها و کارگاه‌های تولیدکننده کالاها و خدمات در کشور

دوره بررسی

ماهانه

زمان قیمت‌گیری

از اول تا "بیست و هفتم" هر ماه

تعداد سرفصل اقلام مورد بررسی

۵۸۷ قلم کالا یا خدمت

تعداد منابع اطلاع

حدود ۲۰۲۰ منبع اطلاع

تعداد مظنه‌های مورد بررسی

حدود ۵۹۳۳ رکورد اطلاعاتی

استاندارد طبقه‌بندی بین‌المللی

ویرایش چهارم ISIC

منابع اطلاع

همه تولیدکنندگان کالاها و خدمات

عمده‌فروش یا بنکدار، صادرکننده یا موسسات دولتی و نظایر آن ...

روش جمع‌آوری اطلاعات

مصاحبه حضوری، مکاتبه، استفاده از ثبت‌های اداری

روش محاسبه شاخص یا متغیر اصلی

به طور کلی دو نوع رویکرد برای احصاء قیمت کالاها و خدمات در محاسبه شاخص بهای تولیدکننده وجود دارد که در هر کدام قیمت به صورتی متفاوت تعریف می‌شود. در رویکرد اول قیمت پایه و در رویکرد دوم قیمت تولیدکننده کالاها و خدمات مبنای محاسبه شاخص قرار می‌گیرند.

۱- قیمت پایه: همان هزینه عملیاتی تمام‌شده برای تولید یک واحد از کالا یا خدمت است پیش از اینکه مالیات به آن افزوده یا یارانه دولت از آن کسر شده باشد.

۲- قیمت تولیدکننده: همان مبلغی است که تولیدکننده بابت فروش یک واحد از کالا یا خدمت از خریدار دریافت می‌نماید. در واقع قیمت تولیدکننده همان قیمت پایه‌ای است پس از افزوده شدن مالیات مستقیم کالا و کسر یارانه‌ای که دولت به تولیدکننده پرداخته است. بنابراین رابطه بین قیمت تولیدکننده و پایه‌ای به صورت زیر می‌باشد:

قیمت تولیدکننده = قیمت پایه + مالیات بر محصول (به استثنای مالیات بر ارزش افزوده) - یارانه

هر دو نوع شاخص بهای تولیدکننده (به روش قیمت تولیدکننده و یا روش قیمت پایه) می‌تواند به عنوان یک تعدیل‌کننده مورد استفاده قرار گیرد و انتخاب یکی از این دو، به مورد استفاده آن توسط کاربر بستگی دارد. شاخص بهای تولیدکننده در بانک مرکزی ج.ا.ی. بر مبنای قیمت تولیدکننده تهیه می‌شود.

▪ اقلام مشمول شاخص

به منظور انجام طرح تجدیدنظر در شاخص بهای تولیدکننده در هر سال پایه، ارزش تولید محصولات تولید و عرضه شده در سطح کشور در سال پایه مورد نیاز می‌باشد. در هر سال پایه، با استفاده از آمارهای اخذ شده از حوزه‌های مختلف و برخی از فعالیت‌های میدانی، اطلاعات مورد نیاز، فراهم و کالاها و خدمات مشمول شاخص انتخاب می‌گردد.

▪ طبقه‌بندی اقلام

طبقه‌بندی اقلام سبد شاخص بهای تولیدکننده بر پایه سال ۱۴۰۰ (آخرین سال پایه) نیز همچون سال‌های پایه ۱۳۹۵ و ۱۳۹۰ منطبق با نگارش چهارم طبقه‌بندی ISIC (طبقه‌بندی استاندارد بین‌المللی کلیه فعالیت‌های اقتصادی) می‌باشد، این در حالی است که نظام طبقه‌بندی در سال پایه ۱۳۸۳ و قبل از آن بر اساس نگارش ۳/۱ ISIC بوده است. بر این اساس تغییراتی در عناوین برخی از گروه‌ها رخ داده است. طبق این طبقه‌بندی اقلام مشمول این شاخص در ده گروه اصلی و ۴۷۲ گروه فرعی طبقه‌بندی شده‌اند.

▪ روش انتخاب اقلام مشمول شاخص

در انتخاب کالاها و خدمات، به منظور محاسبه شاخص بهای تولیدکننده در سال پایه جدید عوامل ذیل مدنظر قرار می‌گیرد:

- اهمیت نسبی هر کالا و یا خدمت در مجموعه کالاها و خدمات موجود و تولیدشده در کشور در سال پایه
- امکان‌پذیری جمع‌آوری قیمت کالا و یا خدمت انتخاب‌شده در سبد مشمول شاخص
- استفاده از شاخص‌های مربوط به یک کالا و یا خدمت به علت اهمیت استراتژیک آن قلم
- پیش‌بینی در مورد کالاها و یا خدماتی که ممکن است در آینده به اقتصاد کشور وارد شوند
- امکان مقایسه شاخص جدید با شاخص‌های مبتنی بر سبدهای قبلی

▪ ضرایب اهمیت اقلام مشمول شاخص

ضریب اهمیت یک کالا و یا یک خدمت عبارت است از ارزش تولید و یا فروش آن کالا و یا خدمت، نسبت به ارزش تولید و یا فروش کلیه کالاها و خدمات در سال پایه در کل اقتصاد کشور.

▪ جمع‌آوری اطلاعات

منابع اطلاع: به منظور اخذ قیمت عملی فروش تولیدکننده در هر دوره به منابع اطلاع ثابتی مراجعه می‌شود. منبع اطلاع می‌تواند مدیرعامل یا مدیرفروش یک کارخانه یا کارگاه تولیدی، عمده‌فروش یا بنکدار، صادرکننده یا موسسه دولتی و نظایر آن باشد.

نحوه جمع‌آوری قیمت‌ها: بخش عمده قیمت‌های مورد نظر برای محاسبه شاخص بهای تولیدکننده در ایران از طریق مصاحبه مستقیم می‌گردد. به این ترتیب که متصدیان جمع‌آوری آمارهای اقتصادی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران که برای جمع‌آوری قیمت‌ها تعلیم دیده‌اند، به‌طور ماهانه به منابع اطلاع مراجعه کرده و با استفاده از پرسشنامه‌های مخصوص قیمت‌گیری، قیمت کالاها و خدمات را اخذ و از طریق سامانه‌های تعبیه شده به مرکز ارسال می‌نمایند. در خصوص برخی از کالاها و خدمات نیز قیمت‌گیری از طریق استفاده از ثبت‌های اداری تایید شده صورت می‌پذیرد. در محاسبه شاخص بهای تولیدکننده سعی می‌شود که قیمت کالاها و خدمات مشمول شاخص از تولیدکنندگان در نقاط مختلف کشور اخذ گردد.

▪ فرمول محاسبه شاخص بهای تولیدکننده

پس از جمع‌آوری قیمت‌ها جهت محاسبه شاخص بهای تولیدکننده، مانند دیگر شاخص‌های قیمت، از فرمول محاسباتی شاخص قیمت لاسپیرز استفاده می‌شود. بنا به تغییراتی که در طول زمان در وضعیت اقتصادی و اجتماعی جامعه از منظر قیمت اقلام، الگوی مصرف، رشد جمعیت و ... رخ می‌دهد ضروری است که هر چند سال یک‌بار سال پایه شاخص‌های اقتصادی تغییر نماید و از وزن‌ها و اقلام جدید استفاده گردد.

فرمول محاسباتی شاخص بهای تولیدکننده، فرمول لاسپیرز است که به شکل زیر به کار گرفته می‌شود:

$$I_t = \frac{\sum_{i=1}^k (P_{i(t-1)} Q_{i0}) [P_{it} / P_{i(t-1)}]}{\sum_{i=1}^k P_{i0} Q_{i0}} \times 100$$

که در آن:

k: تعداد اقلام مشمول شاخص

I_t : شاخص قیمت در ماه جاری

P: قیمت قلم در سال پایه

P_{t-1} : قیمت قلم در ماه قبل

P_t : قیمت قلم در ماه جاری

Q: مقدار قلم در سال پایه

▪ اتصال شاخص‌ها

در هر سال پایه با بروزرسانی سبد اقلام مشمول شاخص و تعیین ضرایب اهمیت اقلام جدید سبد، اقدامات جدیدی در محاسبات مربوط به شاخص آغاز می‌شود. در سال پایه، اعداد شاخص هر قلم بر اساس سبد اقلام جدید محاسبه گردیده و متوسط شاخص سال برای هر قلم برابر ۱۰۰ در نظر گرفته می‌شود. جهت پیوند دادن شاخص اقلام در سال‌های قبل از سال پایه با شاخص جدید از ضریب پیوند استفاده می‌گردد. این ضریب در مورد هر یک از اقلام و سرگروه‌ها به صورت جداگانه بدست می‌آید. حاصل ضرب متناظر این ضریب در کلیه اعداد شاخص در دوره‌های گذشته، سری زمانی اعداد شاخص مربوط به هر قلم و سرگروه‌های مرتبط را بر اساس سال پایه جدید محاسبه می‌نماید.